МО 3935

49

О ГЕТЕУ
Фрагмент

Сваки иде ~~[illegible]~~ мисао човек чује од времена на време, ~~[illegible]~~ неки строг глас: Ко си и зашто? то јест, ко си и зашто си то што си? Човек је у току времена накупио доста знања и искуства, човек је научио да узме ствари какве год чује оно питање збуни се. Стари Египћани у доба своје високе цивилизације мислили су такође чули онај глас и питање и тако је ~~[illegible]~~ мислим поређали су камените споменике као одговор оном гласу из даљине или из висине. Етички људи широм света, мисиони и пескиши мудраци и свети, размоврсно су замишљали путеве и начине којима се одражава свет и у свету човек и међу људима стварне појаве обесника који мисле и верују да могу бити господари света. ~~[illegible]~~ Гете после свога виђења са Наполеоном у Ерфурту, причао је о састанку и са иронијом додао: Све у свему лепо међе ~~[illegible]~~ господар света. Ко си и зашто. И Гетеа је мучило то питање и није ни он умео да даде одговор дефинитиван и прост али ~~[illegible]~~ он ипак боље одговорио на то питање него Наполеон. Стравна грчка реч хибрис мени увек звучи кобно. Рекосмо такође малочас: путеви и начини којима се одражава свет и у свету човек. Има закона за аноргански свет свет има закона за органски свет куда спада и човек и има закона за менталним свет у човеку. Неки закони су заједнички неки су посебни. Има ли међутим питање се Гете један закон који би био јединствен и општи у органском неорганском и менталном свету, има ли нешто што је пантократор у свој материји, што је пантократично и без медиума материје али не исти начин за све за сав свет има ли такође начина да прогрес постане уједначен и постане и научан и моралан. Има ~~[illegible]~~ нема, можда ~~[illegible]~~ можда ће га људи ипак најзад пронаћи тај један закон и на основи тога закона хармоничан однос ~~[illegible]~~ свега према свему, хармоничан исход борби хармоничан прогрес људи и природи и између себе. Међу мистицима међу великим песницима који су такође мисиони иначе велике поезије нема можда су најбољи истини и стварности они који су као свеопшти закон уочили искусили или ~~[illegible]~~ интуирали стварну промену свега. Све иде све све се мења све је протезно јер

Све је само промена ~~стања~~ стања. Процезност заравно не значи уништење значи преформирање. Гете је једарел казао: Биће ништа не може сирвити. Могли заопроштење што одмах за Гетеом помињем себе: као дете ме је мучио комадић дрвета који сам хтела да бацим тако да га нема. Куда ја га бацим и шта је то бацим. У ватру у воду у земљу на ђубре у прашину — свуда га даље има само у другчијој форми. Са исте основице: да је све у ходу и току да се све мења, постављали су људи разна питања: шта је то трајност шта је то време шта је вечност ко је човек да поставља таква питања шта је то наука и умност и шта су обе према природи шта је то смрт шта је то борба шта је то страдање. Са исте основице никла су разна ~~учења~~ учења и разни су били симболи појединих учењака којимасу приказивали своје основне мисли. У давна времена имамо ~~да~~ сјајне симболисте философе Лао Тсеа и Хераклитоса. (У философском часопису читам сада да се онај први звао Лао Тсу даклеђе мења и име великога учитеља процезности и промена.) У нова времена имамо још бриљантније симболисне мислиоце или баш праве философе: Хегл Маркс Шопенхауер Ниче. Ту је са истом основицом о формирању и преформирању и мистичан и поет Волфганг Гете. Древне теорије те врсте блаже су мирније митостивије. Теокритос је прави мекем од животиња страдања. Све иде док кажеш да јесте већ више нијанчити се узбуђено радујмити се у туђи кидај — пролази сад сад ће проћи прошло је. Зато што нас данас у години кад му се помиње дан рођења зато што нас данас занимаћете обратићемо пажњу на немачки генијуу мисиоиштву и поезији. Немци су народ који величину и мисли и поезије везује за ситу за ~~[illegible]~~ надсину за пантократору ~~[illegible]~~. Sie Wucht је страшна немачка реч и нема јој превода. Немаш је по тепераменту експлозиван у свакој прогресији је сиковит уза то још и једнопрваочан у бескрај у победу или у катастрофу. Народ трагичне душе народ који сам за судбину зна — каже Томас Ман који се сигурно добро разуме у Немце. Српски би се рекло да у Немцима има коби. Има таме има фаустиства. А фауст је који се сав тоји из фауста и Мефиста. Ортакчук тај је значајан маховит у и у вољи само је и пакиен. Немаш или да буде пантократор или да се поноси служи пантократору. Нико страшнији као владар нико савременији као слуга. Немце. Ниче је писао: Немци владати не знају и никада неће знати. Та:

пишући о Германима забележио је: Сета се сјајно и спонтано бори а кад се преживели врате из боја кажу: се борили Армија је победио. Двадесет пет професора универзитета је потписало изјаву да је Хитлер најпаметнији међу њима. Немачка духовна нехармоничност немачке дедоправаачност је ужас мањија пулило. Погледајте у листу имена из тако да кажемо целога разлобља од стотинак година песник Хелдерлин је полудео песник Клаусу полудео Хофман романсије полудео Конрад Мајер новелист полудео Ниче философ и песник полудео Роберт Шуман музичар полудео Хуго Волф музичар полудео. Песник Клајст се убио философ и песник Вајнингер се убио Штефан Цвајг ливан есејист се убио. Погледајте даље германске морлијне и англо-германске морлијне. Гете је врло велики песник и уметник али је сигурно комплетан мањијак, као и његов Вилмелес и његов Фер Гинт. Данан Киркегор је кроз модерну философију егзистенцијализму задао Немачку и запад Европе и био је и мислилац и песник аутентични али и аутентичан мањијак. Шекспир Стриндберг сасвим близу геницијалности такође мањијак, Кол Гиглеса Ивит је полудео а Гиглоиран то је узео задатак да буде реалист и сушта памет на најтежем месту међу свим парадоксима. Да опет добијемо везу са Немцима допомеемо Томаса Мана не највећег артисту у књижевности света али извесно највећег и најснажнијег ~~мајстора~~ ~~или сликара~~ ствараоца - па каже Томас Ман: Нема великог уметника у коме не би било зачудних или лудога у силини импулса. Фаустовство: сила и воља, а изнад њих вечита сумња и зато хоћемо или-или или победа или пропаст, или реализам или ~~реал-идеализам~~ опојност и поезија. Немаш гине као охолија Немаш гине као кривик Немаш гине као романтик, као песник. Хан Волк дер Дихтер унд дер Дихтер, Ужу Немци зарвој народ. Треба

~~Треба~~ још да додаду: дер Волк дер Мен Кер, а нешто да одузму од категорије поета ако Гетеа изузмемо као усамљени врх као надврх нека буде по немачки.

~~Али су сем песника, музичара и философа родили и надпаво~~

Али су зато сем надпоезије Гетеове родили и надпаво Хитлера о оне његове великане који су се уз позиму или-или травали као пашови и овај ужас оне великане тривесторице пули од ранга од који су неки до Хитлера били ус-

узор-кули, вешање иза затворених врата у дворани на трима вешалима, ако бисе уже уморило или згрозило и суђени и вешани од зуђинаша судије и пелата. Томас Ман у своме роману доктор Фауст парафразирао је на једном месту библиски тек. Страшно је пасти у руке живога Бога, и казао Страшно је пасти у руке туђинаша. А све то због или-или. Хитлер је мислећи да говори литератури казао: или ћу бити господар света или ћу у пропаст и повући за собом и сву Немачку. Немачки се или-или каже: entweder - oder е било је oder. А Хегел је поставио панократора државу: пензуре од немље до неба. А Кант је поставио био здрав центар својој философији: култура и израђен отмен живот па му је то то било недовољно замишљено и убојно и поставио је панократора надчовека у основи варварима и злочинца. А Шопенхауер у главном своме делу Die Welt als Wille und Vorstellung, шта је изложеваo. То да није врховни господар интелект, него воља. Воља води, носи заповеди а интелект је слуга њен. С једне стране свет је само претстава докле илузија а, с друге стране свет и живот су интелект и процес воље. А немачка воља то је надвоља. Ниче је после још надрастао надсвагу и надлепоту Шопенхауерова стила.

Кант, Један велики Немац велики мислилац, још већи поет, Немац од пете до главе од изгона до кристалисане мисли-захтео је, можда заморао из свога генија антитезу немачкој тези: не или-или не дивергентија, него конвергентија него хармонија. Тај Немац је био јесте и данас и у неком смислу ће можда тек и бити светлост света а Гете се Волфганг Гете или како тако волите са додатком који је оријашу додао лилипутански кнез лилипутанске државице Волфганг фон Гете. Тај Немац као да је Грк имао је страну и страсну чежњу за хармонијом са свима својим светлим и тамним енергијама ушао у борбу да нађе — не систем иљ као мислилац био философ не идеју иљ као поет био идеалист него да нађе закон овај један закон који ће донети хармонију хармонија. Гете је донео појам и сазвао о остварењу светске књижевности и да ће једном и бити остварена. Гете је тражио широку светски генерализацију у смислу светског општег прогресивног процеса. Гете је у студијама својим у уметности својој тражио измирења, тражио да у борбама буде и одрицања и ка-нављања — entsagen entsagen entsagen, стоји у Фаусту само да исход борбе буде

елементит да настане хармонија. Гете је као мислилац и као поет желео да он могне наћи онај један општи закон у процесу формирања и трансформирања у процесу мењања и метаморфозе који би закон важио за аноргански свет, рецимо за кристалне па за органски свет сав и најзад и за ментални свет у човеку. Има у другом делу Фауста место где се каже: сведено што се тамо у природи кристализује то се овде у друштву организује.

Како треба сасвим кратко говорећи казати шта је биле основице Гетеова погледа на свет на свет који се једнако мења. Пошто напоменемо да је Гете био кореним човек земље, човек чула, човек пластике и ~~пошто напоменемо да је имао на уму оно што називамо~~ Ich bin ein irdischer Mensch — и пошто напоменемо да је имао снажно осећање природе, можемо саопштити основицу његова гледишта о свету и човеку. Природа са свим што је у њој то је једна целина. У ту целину спада и човек, дакле човек као појава и човек као продуктивна егзистенција истоветан је са природом. У основицу је Гете као мислилац и као песник разрађивао према потреби и према искуствима и постављао разна гледишта с обзиром на човечји живот и рад. Рецимо и највишу човекову продуктивност, стваралаштво уметност битно је везивао за природу. Није волео ни апстрактне идеје а камо ли догме, ни је скоро ћутито догматички ~~не~~ казао и написао: Како то да ћути и не разумеју да је, како у природи истоветно тако у уметности ~~једна~~ једна иста важна и суштинска операција обликовање (die Gestalten. прим. Ј). Ја је то овде мало развио: А кад кажем: обликовање, мислим на реалност на пластичан облик у простору, ни као ме на идеју на неки систем или теорему или философему. Мислим на облик, на формирање и преформирање (обликовање) на обликовање и преобликавање и у природи и у човековом раду и стварању. То су метаморфозе. У природи метаморфизе су прогресивни процес у човековом раду и стварању ~~човеков~~ уз рад и стварање човек прелази кроз метаморфозе и то је ~~такође~~ истоветно ~~као~~ (исто) у природи прогресивни процес. Природа обликује и врсте и појединце, човек обликује личност. Природа ствара генија, геније оствaрује личност највишега реда. Казујући изравно опширно и на много места у прози и стиху то што смо ми сад казали укратко Гете сваки час изменади мишљу и гледиштем, (стоји тако сурово дефинитивно свакако.) (недовољно.) Допример да је изграђење личност супремни задатак и достизање човеково да је личност ван ијед уметничкога дела. ~~Вели-~~

Потврдио је то Гете реално и пластично, како је увек волео да се говори и ради, [illegible] својим великим и трајним заносом за енглеског песника лорда Бајрона, који је био велики песник, јак песник, али можда јача и већа личност. Доиста, дозовите из онога света Бајрона сместа ће рашчистити терен разгонити савремене песнике који су по поетичности по мускулности бити снажнији од њега. Остане он сам и ви не можете да се [illegible] и тек затим да га читате. Заборавите за то време и Шелија и Китса и Вордсворда. Има право Гете: уметничко дело држе у трајању људи, личност држи сама природа. Она је створила Бајрона, врашкога демонскога Бајрона коме нису одолевали ни људи ни жене, не одолевају ни данс. За голину дана три нове биографије и једна књига избора из дела. За то време Шели и Китс су добили по једну књигу Вордсворд у философском часопису, [illegible] свега једну расправу. Је ли Вордсворд био [illegible] философ у смислу природне философије. Да се вратимо теми и Гетеу. Говорио је Гете о стварању уметничкога дела ово: У сваком човеку, зато што је човек део природе, ради стварно природни процес и само у вези с тим процесом [illegible] уметник обавља уметник процес стварања уметничкога дела, тако да је свако уметничко дело и природно дело. У зависност уметничкога дела од сарадње природне и [illegible] природнога казао је Гете овом сликом врло пластичном, мало мудра и недопластичном по немачком укусу. Штаје песма? У ствари ништа. То је свега један пољубац упућен свету. А од пољубца не долазе деца. Природа дакле и природно, то је животни [illegible] услов за пластику и стварност свугде свакад. У другоме делу [illegible] Фаустa у лабораторији Мефисто надгледа и прати шта се дешава у [illegible] фиоки у којој се нека мешавина кува и згушњава и треба да из ње изађе човек. Најзад се из фиоке и јави не човек него хомункулус. Један створ без оне [illegible] не може да мекне, и како сам каже, једнако постаје, али никако да постане. То јесте као и горе што је речено, без учешћа природнога процеса не може постати ништа живо, пластично продуктивно са правом на живот.

Дакле још него човека истоветовао је Гете Бога са природом. Познато је Спинозаје писао Deus sive natura, дакле: Бог, што и природа. Гете је волео Спинозу, читао га, али није био њиме ни вођен ни занет, кад је од

своје стране говорио и писао Gott-Natur. Гете није трпео никакав систем, немунико требао па ни Спинозе. Нема у његову делу неизбежнога Аристотеле, а ни почетнички философ Талес, јер и његови савременици први замонерни филоси прешли на искуства у природи, и на посматрање природне сарадње у заједници људским. У ствари философскога гледања на две чињенице: природа, Бог треба можда поменути двоје: Хиндуска философија теомонистички гледајући на ствар, каже: Има јединачно постојање Бога и зато нема места посебној егзистенцији природе. Бог је природа и космос, то је чувени хиндуски акосмизам. А физиомонистичко гледање на ствар куда спада и Спинозе, овако постављ решавају. Има јединачно постојање природе и зато нема места посебној егзистенцији Бога: природа је бог, а ако хоћете можете је називати богом.

Гетеа је природа заједно са богом и човеком мучила човека ради, јуче микрокозма ради, као и нашег владику Раде. Какво је место човека у природи? ко је човек и зашто је човек у природи. У Фаусту а и другде решио у роману Die Wahlverwandschaften, афинитети по избору. Гете је своју јучу микрокозма израдио боље од владике Раде. Али као што Владика на томе проблему није могао избећи религиске елементе, тако је Гете на томе послу своју основну поставку да оснује. То јест кад смо казали: природа и кад смо казали: природа је једна целина још нисмо казали шта све има у тој целини, и нисмо казали да можда има нешто о чему се не зна јасно да ли иде у овај један општи закон који треба да је један за апсолутно све.

Гете није успео да тај један општи закон за све органско неорганско и менталне постепено морао да природи дода дух и све више и више да верује да у природи има демонских сила чије функције су моћне и разјаствене. У врсту сукоба Гете је јунаčки сусретао и у своме великоме делу у стиху и у прози увек хармонично решавао. Неки савременици Гетеови нису се много одушевљавали што се Фауст завршава хармонично што Тасо не пошли, што Ифигенија и пријатељ Орестов стишају Ореста и шта уопште сваки мушкарац-јунак у Гетеовим драмама добије у меком другом типу врсту кочнице. Геј од Берихингена је врло ватрен и бесан али ни Вајсинген одједрред расхлади: ја не знам

знам, али ми мушкарци се тако понашамо као да смо увек пијани. Гете је дуго примене избегавао у својим делима реч дух у метафизичком смислу; — скоро не смем да се послужим том речју, јер Гете никакву метафизику није признавао; — а кад је су дух и симболи у другоме делу Фауста, овладали и онда је навазио места и прилике да природу помене у непоколебљиво истоме смислу:

Кад је најзад капитулирао пред духом и демонским силама учинио је и то хармонично и као песник и као мистичан стваралачка моћ човекова, творештво куће и микрокосма везује природу и дух. И опет је ту хармонија целине.

Борбе Гетеове око тих проблема, око питања како реалистичким начином објединити свет и процес у свету који делимично пролази кроз метаморфозе борбе те су биле у Гетеу упорне и доживотне. Сам Гете прошао је на том путу кроз небројене и значајне метаморфозе. Те метаморфозе и начине оно величанствено што се зове: како је Гете изградио своју личност, и како је умео дириговати пуни и достојан живот. Било је мањексања било опасних измаца демонија у свету, али је Гете остајао реалист и до краја одбацивао и апстрактне опште идеје и романтизам и све морбидно и ирационално, а народ чито поетску интровертност поете који губе везу са природом и са искуствима у природи и међу људима. Борбе у Гетеу и оне које се односиле на проблеме света и оне које се односиле на решавање проблема у његовим делима биле су жестоке јер је Гете рођен неоме осетљив и, у први мах реаговао на све муњевито и једноправолинијски. Сем тога детињство његово у Франкфурту није тешко хармонично а студентске године у Лајпцигу и затим у Страсбургу давале су за право онима који су говорили: И страшан је и неодољиво моћан демони су у њему. За детињства Гетеова десио се страшан земљотрес у Лисабону: лечко је изјавио да одмах више не верује у бога. У кући имао је стално политички раздор између оца и деде. Деда је био за превласт Аустрије и Марије Терезије а отац за превласт Пруске и Фридриха великога. Отац Гетеов биће је чудак двапут стар колико жена, Гетеова мајка па је

~~[illegible]~~ и ту стачно шкрипало и Гете изгубио веру у породицу и домаћи скуп и тој скепси остао веран до краја. Познато је у породичним живот није умео да у унесе хармонију. Гете је био и остао напрасит бивао прави ољуд сваке недеље недеље по три дана а сваки дан по неколико сата ћутао као камен одбијао да прима посете или иде у посете. Једарел је дрекнуо: Ако морам некога да слушам, нека говори прости, кратко и јасно јер проблематичнога имам доста у само-ме себи. Ако се даду тумачити и његови однос према женама. Чулан је био и страст је учела гонити га до лудила и бесмисла. Или затим, или страст утолити или зграбити страст у шаке и бежати. И бежао је и мислио да у љубави утиша-ва има. И својој аутобиографији, дивноме делу које бо требало што пре пре-вести (наслов је Dichtung und Wahrheit,) описао је растанак од Фридерике Бриом, коју је много волео али ипак спремио ~~растанак~~ Friederike. И кад је Фридерика отишла, каже Гете: Осетио сам да ми је много лакше. Од Анне Мајерове, лепе госпе, имајући уопште, остаје ствари у заборав. Умео је младу д војку па природном закону бескрајно волети али друге компликације и проблеме није дозвољавао. Отуда ваљда типови младих девојака у његову делу дивно су обрађени: топло уметнички приказани. Женски род ~~[illegible]~~ дубоко је ценио као род матера великих сарадника природе у процесу света. Тако је лошко да фауста своје врло мушку работу завршио позитивним усклицима у славу жена Das ewig Weibliche zieht uns hinan. ~~[illegible]~~ Живео је пак у чувеном Goethehaus - у Вајмару у комфубинату са служавком Христијаном Вулпијус на великим скандал паланке. Венчао се с њом кад је син Августа био већ седамнаест година стар и изазвао у Вајмару још већи скандал: јер ко ће о у коју су сви звали die Vulpius, звати ~~госпе~~ сада госпођом фон Гете или је примити у кућу. Наравно Гете је импозирао себе варошани једарел за свагда и окретао глуве уши свему што је најмар причао и гласно мистио. Имао је доста проблематике у себи. Нешто због проблематике нешто ипак ваљда и због живота као таквог казао је једном већ стар Екерману. Говорио се много о моме срећном и олимписком животу. Нећу се жалити на свој живот. Ако ако бих у свом дугом свом животу хтео да срачунам срећне дане, једва ће ми бити то око шест недеља. Мислио је ваљда при том у себи, трпајући можда и Бетовена у гомилу питача о срећама: Die Friedrich Wilhelm Kopfe - то му је ствар уобичајена ре-

питају о срећи, а не знају да је задатак човека да изрази личност, да кроз низ метаморфоза племениту личност. Има Гете једну лирску песму која почиње овако:

Edel sei der Mensch,
hilfreich und gut ...

Шта је то? Буквар? Да је неко други писао те стихове било би буквар, а у Гетеовој песми то су крупни, само од великога песника казани, не крикљивим речима, него реалистичким стилом: казана је племенитост поезије живота, племенита личност херојство и, како баш мирабити и срећа. Позиво је Гете у своме животу једну ретко племениту личност и посрвао уз ну неколико тренутака праве среће, и поклонивши се пред том племенитом личношћу био и сам племенит као ретко када. Реч је о песнику Шилеру. Шилер је такође живео у Вајмару, док није прешао у Јену као професор философије. Али како је Јена близу Вајмара, долазио је Шилер и вајмар, а по разним поводима Гете живо често у Јену. Али. Професор философије претставља апстрактних идеја — за Гетеа правна крпа. Затим писац екстремно романтичне драме разбојници, сиромах Шилер је био још једарен правна крпа пред очима Гетеовим. Како је Гете умео да буде затворен и умео да буде равнодушан и умео да буде хладан, он је углавном ивоpoвао Шилера — грдио брутално Разбојнике — онемогућавао сваки близак додир са Шилером. Шилер, сасвим другчији човек тражио је Гетеа, желео Гете патио због Гетеа док пашу под његовом племенитошћу метаморфозирана, метаморфозирана просто природним начином, што би рекао Гете, али што после није више могао рећи. Мучни проблем Шилеров је био у томе што је Гете био неки већи, моћнији критичи песник. Писао је Шилер једарен једном пријатељу искрено: Тај човек који се зове Гете просто ми стоји на путу. Он са свачим успева лако и брзо, док је код мене до успеха увек подаље и тешко. Али ево, тај Шилер се одушевљава Гетеовом поезијом, воли Гетеа, каже о њему: Он је геније од темена до пета. Једном врећени су се са неком зборавајелно и разговарали. Шилер умиљат мек олак превари Гетеа да уђе у његов стан. Учврстила ситуацију Шилерова жена коју је Гете десет година старији и од Шилера, знао као младу девојчицу а млада девојчица је код Гетеа била и остала ра

заслуга. Случајно се Гете изваде оловку и хартију — био је одличан цртач — и стас Шилеру изиђе шта ради и шта јесте урадио на својој расправи о метаморфозама биљака. Шилер слуша и схвати и мисли му је и у једном тренутку кликне: У основи неки прости генијална идеја. Каква идеја-закрешти Гете (Хердер је за њега говорио: Кад дечко замесе вас духовитошћу и шалом ови закрешти чим му се нешто неугодно испречи) Ниједна то никаква идеја господине. То је искуство стварност моје искуство у природи и у животу. Шилер учтиво доказује да искуства најзад реструктирају у идејама. Гете крешти. Умало се нису посвађали. Дошла је затим особа Шилерова у Јену, посете његове одаје Вајмару срдачна молба да Гете буде сарадник у његовом Шилеровом часопису под митолошким називом Die Horen . Гете је постао сарадник и пријатељска и све пријатељскија писма су даље утврђивала однос. Дошао је онда велики момент у Гетеовом животу пут у Италију, и онда можда најсилније по ефектима метаморфозе у Гетеовом бићу. Треба овде уметнути једну фатамну прту у Гетеовом животу: та се црте зове патанка. Отишао из патанке Франкфурта и дошао да живи и умре у још страшнијој патанци Вајмару. Лилипутанска држава у главном граду Вајмару становника војска броји куле и један топ— Гете се после бринуо и о позоришту и о тритварима и о топовима— а спиетала око двора и сам двора море Путовања Гетеова су била: Вајмар неки пелаз даље у Јену па опет у Вајмар и од времена на време мачиће даље у Карлсбад и Маријенбад куда је укук механије добро јешни и пријатно жедни Волфганг Гете први министар у Вајмару ишао ради реставрације у природном процесу врко важне области које се тешесне области познат под стручним именом: аблиме а под обичним именом: прева бубрези. А одједарез Италија. Медитеран јужно сунце и особитасветлост, уметност трагови најлепше ... културном и класичнаг препорода, Вратио се Гете кријат препун пламоваре ... донео готова Таса и прерађену у класичном духу Ифигенију. А вајмар све то: као тепе у времена врата. Дође букне и француска револуција. Гете ... мрзео рат и револуције мрзео свако насиље и неред. Обузета га је ... чинило му се да као песник и уметник нема ниште шта да ради и реши да се потпуно преда науци, чисто научној обради свога основнога гледишта о ...

природи и човеку у природи. У тај кобни час се помаже Шилер. Моли прекиње песника да се врати своме правоме позиву, нарочито да ми часа не запушта Фаусте. Решитује пред Гетеом пасусе из Фауста моли га да му читамове спене и саопшта-ва пламове за даљи развој великога дела. Гете је доживео велико искуство, на редак доживљај у природном процесу, али богме и у неком надприродном процесу. Он је дубоко узбуђен, он улази у неочекивану метаморфозу, каже Шилеру: Ви сте ми вратили младост ви сте вратили песника у мене." Опет су почетка писма ~~сет~~ исто срдачна и пламенита са обадве стране. Гете у једном писму каже: Кад ваш дође бесана ноћ мислите о Фаусту и кажите ми шта бисте желели и тражили од тога дела као пелиме и будите тако прави пророк за интерпретацију мојих снова. Шилер ће одговорити не да би вратио мало задрето у спору од мекаде него искрено топло и пламенито прегнути да поправи Гетеов сан о искључивом обухвату ~~свему~~ свега природом. Казао је Шилер у закључку писма: И тако једном речју, оно што би имало да се тражи у очекује од вашега Фауста јесте и философско и поетско. Можете би окретати и увртати колико год хоћете природа вашега предмета у Фаусту наћиће ваш философску обраду и имагинација ваша ће бити приморана да се покори у служби апстрактне идеје. Како Шилер рече тако се и збило и морало збити. Гетеова Илиада упрошћена песнички генерализана поставка о природи и само природном морала је у метаморфозу. Да ~~имамо~~ ~~онда~~ ~~да~~ ~~стиха~~ ~~имам~~ ~~га~~ ~~једног~~ ~~енглеског~~ ~~песника~~ ~~чије~~ ~~је~~ ~~име~~ Ако он у једној пес

~~ма~~ у Фаусту имамо човека карактер и човечанство са свим што чини процесе природе у човеку, али имамо и све активности духа. Сублимиро стваралаштво Гетеово, и мисликачко и поетско, везало је то двоје уједно тако да га нико и ништа раздвојити не може. Несрећни Шилер је умро 1805-е стар свега 45 година. Гете је имамо да га преживи пуних 27 година.

Пред дивним случајем који се зове Гете-Шилер, пред случајем који је затресао чврсту зграду Гетеова убеђења вредно је запитати се шта Канте данашња наука о Гетеовој чувеној поставци: природа је целина човек део

и све што човек ради и ствара подлежи једном општем закону који је закон природног процеса. Има ни у тој поставци основице егзактно научне, има ни у њој неког доприноса егзактној науци или је то песничко интуирање од великих [illegible] Разговарао сам са нашим физичарем, са биологом и писао једном професору на [illegible] ми природњаку по струци, психологу по особитом дару. Знао сам да ће ми одговорити, јер ми је и раније много пута помогао, помогао ми да прођем кроз метаморфозу која је учинила да је вредно било да живим свој живот. Не спада овамо строго стриктно, али Гете би одобрио уметак о стварању личности — уметак да кажем ово: што сам међу људима упознао најплеменитије, све је то био професор универзитета. А сад натраг на ствар. Наш научник ми рече: не може бити речи о науци. Гете ми израдио никакву теорију о природи, није систематизовао законе природе. Али је он песнички интуирао једно гениално схватање о природи као целини, и не заборавите да пре скоро сто седамдесет година. А професор са стране високе школе ми је одговорио: Нити је Гете природни философ, нити наша наука може његову поставку уврстити у ред наших корисних тачака. Али као гениално схватање света, научно просто и одређено речено, поставка његова је важна материја и у будућности постаће можда још важнија. Занас се на томе ради: натраг у природу, али са савршеним познавањем закона и процеса природе." На се професор у писму насмејао: не заборавите да је Гете с поносом презирао математику и да је није знао. Можда сте читали о његову бутним нападу на сиротог мртвог Ајнштајна, зато што је ајнштајн у [illegible] крајности, занемаривао историско и развојно и чисто математички обрађивао механизовање природних закона.... А после професора и научника покуша човек и сам да покупи нешто знања и сећања из штива. У вези са проблемом: природа и човек у природи. Некада, у знам када човек је доиста био лео природе и најконкретнијем смислу, као и његова душа, потпуно неиндивидуалисан без личности несвесан природе. То је можда трајало мање или више тако све до најстаријих грчких мислилаца наша, који су почели да ухвате природу, да кажемо, научнички, некако научнички. То је дошао Платон и с њим одвајање субјективних вредности од појава у природи. Платон издваја свест из природе, поставља дух сасвим одређено над природу. Објективна идеја је за њега посебна реалност. Наш је Бог у души микрокозма, платонске идеје се свиђају у наднебесју. Платоново учење је имало жилав живот:

и још живи у религијама и философијама. Од Платона иде корен дуализму: материја-дух, па плот и дух, па етатема плоти, па учење Јеванђеово, па ~~живи~~ у времену хришћанства, јерес манихејска, која, прикривено, и данас живи на све стране. Гете ово назива манихејство једним стихом

Ein Blick und die Begierde — Genuss nach der Begier.

То је природно закон који важи од кристала чије се честице заљубљено привлаче уз конац или штапић, у облик кристала, па преко биљке без очију и свести које страсно пузеју уз стабло за сунчевом светлошћу, па до Гетеове лирске песме о ружици која се не да брати, али зато ружица пристаје да буде откинута. А шта имамо данас у смислу природе, материје, човека? Већ је стари римски песник Лукреције одвојен дух, односно душу ~~свео~~ кратио у материју, расејао душу свуда по материји, казао да смрт није ништа друго до метаморфоза природе. Mors enim nil est, смрт ~~баш~~ није ништа, не треба је се бојати. ~~Гете у свом роману Страдања младог Вертера каже нешто сасвим стично песнику јачи~~ Први пут у римску поезију појам бесмртности у материји и појам бесмртности са материјом. Гете у своме роману Страдања младог Вертера, каже о смрти стично само са ~~песме поезије се~~ јачом ~~песмом~~ поезијом, каже ~~да~~ непосредно ~~пре~~ пре но што ће извршити самоубиство: Der Tod, das Ende! ich verstehe dieses Wort nicht! Wir werden uns wiedersehen, Lotte! А ~~ја~~ на другом месту, чули смо већ казао је да се биће, природно биће не да сврстити никада. Живот је вечан и вечност чине промене, метаморфозе... имаће право професор са стране: Данас ~~је~~ су ~~ствари~~ ~~данашњи~~ ~~и~~ ~~ствари~~ погледи на свет гетеовски: човек се утопа у природу само са све савршенијим познавањем природних закона и процеса. Можда се иде проналаску оног гетеовског једног закона који би важио за органско и неорганско. Гете је чезнуо за тим законом као за обећаном земљом, ~~писао~~ ~~га у својим делима, сматрао у чему тај закон судове и пророчанства~~ ~~пророчанс~~ ~~стане~~ ~~пред~~ ~~ваше~~ али га није пронашао. Можда га и нема. А можда ће ~~ти~~ и обични људи умирати негде усред својих чежњи, активности, надања, у томе је можда највеће страдање великих људи: измиче им нешто што они својим снагама требало да могу домашити. Резигнирај, ишчезнуо се... речи су Гетеове. На једном

месту у првоме делу Фауста, Фаустпишти као најобичнији страдалник за му суд-
бина, или бог, не испуни / ниједну жељу ниједну nicht einen Wunsch, nicht
einen. Страдање је један од великих Гетеових проблема у изградњи личности
човека, нарочито гениалног човека. Гете је у младости написао Страдања младога
Вертера тако искрено и човечно, тако непосредно, како можда никада
више није писао. Свет је освојио поезијом страдања у Вертеру, а затим,
покушао је метаморфозу и дисциплину. Хтео је јунака трагичнога јунака у
чисто класичном смислу, јунака који срља у за који пада, који нешто испашта,
који (мајстор Вергилије, бог) као бог не страда, неуме страдати—уоставном као ни природа што не зна
уме страдати. Фауст је између другога требао и то да уметнички оствари. Гете
је дуго водио развој своје замисли тако да Фауст ни у делиној својој природи
ни вишој ни нижој, ни као Фауст ни као Мефисто не страда. Гете је имао
од тих божанских атрибута: биће јединствено божански себичан умео бити равно-
душан, као природа, као неки (реченица бити) велики брдо. Признавао је (Бранка) дуго само чежње
и неиспуњене жеље. На народ и страдање.
Wer die Sehnsucht nicht kennt,
Der weiss nicht was ich leide!

Што (непознати) је исписао реч страдање, (Слично стоји:) он није хтео трагедију писао против
ве мислио да никада не може написати трагедију, па је под главно своје
дело своје Фауста својом руком исписао трагедија. Фауст страда
у првоме делу (Трагедија) Мефисто у другоме делу забуњен је у свету, или над
светом има тонко(?) појава које он непознаје боји се, не зна куда
he за зато што не уме да страда (неуме страдати) беда и је тричава. За њега нема казне, покајања
скрушености. Како је страшно бити које не уме да страда! За мишку природу
у човеку нема метаморфозе. Фауст духовна природа у човеку, виши (Еле) (поетска природа)
он ће проћи кроз све страдалне метаморфозе да најзад дође до оне која
му доноси личност. Сав се природом и ћутима сав у реализму и стварности
живота Фауст сматра (у моменту) ствар што му дан може се исуђује мочари да би п
зао стенице за куће и кад један одводни ров добро профункционише Фаусту he
(Чекаћу) (Чекаћу да ме заволи) ће је то тренутак среће (Чекаћу) да може да траје вечно. Замисли
метаморфозе од оне готске собе у првоме делу Фауста где Фауст и ђавола

прима у ортакчук да би ~~м мајстор~~ могао ~~да~~ се служи пла него сваког аргуме~~нта по хиљадити дрекне је хоћу~~ па до одвојногорова који усрећава. ~~Ј~~ Ја, ~~је~~ ~~Ј~~ ~~ујединости до другојности природе у човеку страда чеше лиљева се изнирује се~~ ~~ниској на ортаку, да~~ Фауст је дивен ~~мит~~ потресан мит човечанства.

~~У~~ У томе миту ~~Гете је свим~~ Гете (морао) ~~се~~ ~~ушао у орбу једа~~ (ова моја идеологија, али ова друга Гетеова сугестија)

~~никог дејног дивног страдање пуно радости и поноса.~~ То је страдање старога Вертера, то је јединствен доживљај чисте хармоничне симпатије човека ~~за~~ према човеку, Великога Гетеа за ~~изузетно~~ ~~човека~~ ~~великог~~ Бајрона. Чудна потресна историја — Ова од поезије — могао би је обрадити Томас Ман, који је ~~ушао~~ у ~~д~~ тешке задатке да фиксира хичмости великих, (ова) јединога Гетеа, јединога Ничеа, а слути ~~ј~~ ~~ајсе~~ ~~да~~ ~~Вагнер~~ и ~~живот~~ и судбина Рихарда Вагнера и онда у аутобиографији, (и ~~живота~~) Томас Ман, ~~који~~ ~~све~~ ~~ово~~ ~~је~~ ~~рађ~~ ~~о~~ ~~и~~ Гете — ~~аутобиографија~~ ~~свијета~~ ~~мене~~.

~~Чу то~~ ~~пуно~~ ~~страдање~~ ~~уз~~ ~~пуно~~ ~~кроније~~ ~~нешто~~ ~~по~~ ~~х~~ ~~е~~ ~~стрем~~. Посебно на стихове двојгорда Хемпа, два Хемпа који нису волели ни минстере, ни суде, ни ро(реч) мантику. Гете је писао: *Alles Leiden hat etwas Göttliches. A* ~~Ј~~ *Nur Z ist Sache der Begeisterung wie tief Leiden kann.*

Каже једна енглеска поговорница: У свакој кући у пе~~ј~~ ~~ма~~ у ормару сабласт. Вилијем скривена сабласт и у кући Гетеа: ~~то је~~ ~~ова~~ ~~демон~~ демон његов, ~~демон~~ пре свега, па онда и демон природе. Гете ~~је~~ ~~мислио~~ (говорио): "У ~~не~~ мојој природи нема ничега демонскога, ако јауђемо подлежи демонији." Није та признања (туђа) у обе поче истинито, искрено. Борио се ~~ј~~ Гете са демоном у себи целога века! Нико не зна са каквим се анђелом ја борим, и шта ~~ја~~ ~~имам да~~ (савладам) док придукујем оно што продукујем." А подлегао је сичној демонској ~~хичмости~~ (хичмости) Бајрона. О поезији Бајромовој (Гете) не говори много, ако о хичмости Бајромовој каже заносно чежњиву реч: Ко ту хичмост буде могао приказати, фиксирати, може ~~за~~ (ће се) сматрати великим човеком. Гете и Бајрон се никада ~~не~~ нису видели. Гете није путовао, Бајрон је живео далеко, у Италији, обојица су у природи и над природом, имали увек много проблема и компликација. Гете је ~~б~~ био 35 дакле окружио говорећи четрдесет година старији од Бајрона. Гете је дакле дакле имао да жури да доврши Фауста а Бајрон је скутио сирт, и измиљао ~~ка~~ са каквим авантуром да изађе и тај акт свога живота. Гете је чезнуо за ~~Бајро~~

Бајроном, за сином, у другоме делу Фауста га је родио и мал мртвим Бајроном. Суфоријоном испевао туговалку пуну визија о јединственом створу који је био Бајром, чежња некога света у оно доба, па и данас. Јака хичност, демонска хичност која храброст да живи са својим демоном. Бајрон је осо-бито био у природи и у духу. Бајрон је осмо-звао сваку метаморфозу авантуром. Од времена на време бивао је мускарац и херој по свима правилима писмености. Дар Бајронов Грчкој која се бори за слободу био је све његово имање, велико стрпљење са догађајима тешке болест и изјаву мученичке смрти.

Бајронова хичност отворена, изрод родити ову оболелост?

Фауст Гете је имао сина једнина који је у снему био мајка: Гете је био и песник и драмске уметности. Аугут Гете је сем свега, рано постао пијанац, стекао навику стекао карактера вештине. У једном моменту, кад се окладиле немачке хистом дизаја против Наполеонове силе, у добровољачке чете, пожелео је да пође у бој и Аугуст Гете, који је мрзео рат спречио је то. Аугуст Гете, Помиженог, потсмех града, увежбао се у изопа-ченост свеке врсте вине но икад. Умро је млад. Гете је сахранио и преживео и сина. У Фаусту, даје Хаусту сина каквога је себи желео.

Године 1820-е штампао је Бајрон своју драму Марино Фалијеро, и упремио књигу и писмо да их пошаље Гетеу. Па је књигу послао, а писмо задржао. Гете је то писмо добио тек године 29-те, пет година после Бајромове смрти. Бајром је вероватно задржао писмо због незгодне садржине која му се, тешко је знати кано, по којој луди омакла у свечаном моменту. Бајром: Када год пишем прозу, мени необузданe речи истрчавају. И заиста измебуха ово: Ви сте једним једним делом у прози (Вертер) изазвали бебе презирање живота код младих луди / алузија на самоубиства која су се после Гетеова романа јављала / него сва дела енглеске поезије свих времена.

поезије свих времена...И ја констатујем да је Вертер више људи ~~ко~~ чинио вота него и сам Наполеон сем кад је Наполеон то чинио по професији својој. Тврди се да се Гете о том таквом писму обрадовао, кад га је примио. Имајући једно писмо Бајроново Гетеу, пред полазак Бајронов у Грчку. Пре тога Бајрон је био посветио неке стихове Гетеу, Гете одмах ~~одговорио~~ у стиховима. На то је лошао одгорор Бајронов ~~па се~~ писао извињава што пише у прози, јавља да полази у Грчку и каже: а кад се вратим желим се да ћу доћи у Вајмар да ~~се~~ поздравим оногакоме се дивим заједно са мојкомима људи. Завршимо се ~~сагледа~~ сврху Бајрона у Мисолонгију и ~~сврх~~ симболском његовом сврху у другоме делу Фауста. Други део Фауста познато је, сав је у симболима, ~~посебним~~ полуде ~~жене~~ и Фауст и Мефисто, али атмосфера је пуна духова ~~и~~ алегоричних бића а стихови нешто у одвише барокни, пуни далеких алузија и симбола. Сажети су ту догађаји у ствари духовни рефлекси догађаја у историји од тројанскога рата преко средњевековне немачкога преста, па до Мисолунгија. Фауст као Орфеј Курилику доводе из доњега света Јелену, ону жену Јелену Шпарте и Троје, и роди с њом сина Еуфорјона. По темпераменту мрачна, по речима, по смелости и нагним одлукама — то је дух и слика Бајрона. Мрачни чини све оно што пијани Фауста и Јелену. Тони заграбе девојке као тобаш ~~знаке~~ једну дохвати и понесе у рукама и брутално јој говори о сјести онога што јертетo. Девојка се одједном претвори у пламен, лети у ваздух нестане. Еуфорион тада смотри један нарочити крај Грчке и неодољиво пожели пењући се неопрезно преко окомитих стена и говорећи уплашеним родитељима: морам ~~горе~~ онемо морам летети, а смрт-то се ~~не~~ само посеби разуме. ~~Па~~ ~~тра се~~ одједаред се дигне ~~се~~ од земље гвана му засија обузме па ватра ~~и~~ одлетох увијем сагори а остане ~~ауг~~ врло дуг траг светлости. ~~за~~ ~~ниме~~ Богурло ~~у~~ ~~Бајронови~~ стиховима Гетеа једна од најлепших елегија за умрлим песницима.

Бајрон је умро 1824-те а Гете је живео још осам ~~година~~.

Преживео је надживео све блиско драго. Ода и мајер, јединог сина Херлера ~~па~~ ~~жену~~ ~~надоживе~~ Бајрона. Дошла је последња метаморфоза. У оној кутијасто дежмоспрастој, која је ~~слика~~ Гетеовској у Вајмару кући пуној ситних соба, била је и једна мајушна соба у мансарди у тој соби је такорећи сам ~~се~~

Сиђа би га обишла тек понекад — умро је Гете. Хајне је пишући о романтичкој школи у Немачкој помињао ту и Гетеа и препричао посјету своју у Вајмару, упоредио Гетеа с Јупитром и додао: нехотице сам погнуо у страну [illegible] крај њега не стоји орао с муњама у кљуну. Завршио песму: Ein Gott, eine Welt — Богови одлазе. Гете је умро 22 марта 1832-е. Гете је умро писао је тако други. Завршио је суште овога стоћећа. Новине цијелога света су биле пуне текстова о Гетеу. Помињане су речи које су изговорили савременици писати некад о младоме Песнику. Сјајно је пуни Гетеа као кад росе јутра његова сунца. — најлепши најживоснији најоригиналнији најватренији најнеобузданији најнежнији и најзахоснији од свих бића. — Крај би требао да је. — Срце пуно осећања ум пламен дух орловских крила. — Боље вам да не обожавате то је — Велики генијј и страховит човек. Тако се писало у Гетеовој кући. Тако је по истински општем закону природе за све на свету сасушем истрошем мртвом старом свет је овај свет промене све протиче у метаморфозама је живот и вечност.

На тргу у Вајмару стоји споменик Гетеу и Шилер заједно на пједестаку. Гете је висо крупан са одређених мушких црта у лицу гледа очима својим продирним очима далеко изнад не као сфинга него као [illegible] закона. Шилер крај њега мањи тамак бочешљан мало женски нежних црта у лицу и погледа понекад уперена у вис назад у царство Платонових идеја. Споменик није [illegible] уметничко дело. Зар је и како ударити у камен две [illegible] поезије [illegible] необичне [illegible] један редак скоро трагично пламенит однос. Ја ћу признати да ми је дошао у главу успомена ироничкога смисла или [illegible] карактеристичне по чудном спрег Гете-Шилер. Кад је Гете штампао поему Херман и Доротеја мало [illegible] и доста филистарски помоћу среће немачке породице још и у гломазним хексаметима држану — тражио је и добио од издавача — био је већ чувен и по томе да скупо [illegible] продаје што би он рекао своје продукте — добио је за оне хексаметре у оно доба огромно своту од хиљаду златних талира. Забележмо је Шилер кад је то чуо како је продрхтао и казао само једну реч: Грозно.

Ecce Шилер.

И. С.